

Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteedid 2020–2021

Heakskiidetud 21.11.2019 Vabariigi Valitsuse istungil.

Näeme Euroopa Liitu kui riikide liitu, mitte kui liitriiki. Eesti huvides on maailmas mõjukas ja ühtne ning väärtuspõhine, solidaarne ja sisemiselt tõhusalt toimiv Euroopa Liit. Aastatel 2019–2024 peab Euroopa keskenduma keerulistele ülesannetele julgeoleku-, loodus- ja tehnoloogilise keskkonna muutumisel, samuti kodanike ja ettevõtete probleemide lahendamisele.

Laiapindne lähenemine julgeolekule võimaldab Euroopa Liidul panustada üha suuremal määral Euroopa ja liikmesriikide kaitsele ja julgeolekusse. Meie jaoks on tähtis, et Euroopa Liidu aluslepingu solidaarsusklausel (ELTL art 222) saaks ühiselt mõistetava sisu. Eesti jaoks on oluline hoida Lääne ühtsust, mistõttu on võtmetähtsusega Euroopa Liidu koostöö ja lähedased suhted NATOga ja Atlandi-üleste liitlastega ning ka tulevane suhe Ühendkuningriigiga.

Toetame Euroopa Liidu ühise 2050. aasta kliimanetraalsuse eesmärgi saavutamist õiglaselt ning turumajanduse loogikat, liikmesriikide konkurentsivõimet ja eripärasid arvestavalt. Meile on oluline, et Euroopa Liidu järgmine strateegiatsüklil (pärast 2020. aastat) sisaldaks ÜRO kestliku arengu eesmärgi ja toetaks strateegia „Eesti 2035“ eesmärkide saavutamist.

Euroopa tehnoloogilise võimekuse ja sujuva digitaalse ülemineku ühiskonnas tagab ennekõike märksa suurem panustamine tehnoloogiliste võimete arendamisse, siseturu arendamine, innovatsiooni toetava andmemajanduse võimaluste avamine olulistest sektorites (nt energia, transport, tervis) üle Euroopa ja kaubandussuhetes ning õigusselguse loomine tehisintellekti arendamiseks.

Euroopa Liidu ühine välispoliitika algab ennekõike naabritest, mistõttu peame oluliseks aktiivset ja ambitsioonikat Euroopa Liidu naabruspoliitikat. Eesti jaoks on oluline selgetel põhimõtetel ja kriteeriumidel toimiv laienemispoliitika, mis jätab igale Euroopa riigile liitumise võimaluse. Euroopa Liidu suhete arendamisel Venemaaga tuleb lähtuda ühiselt kokku lepitud viiest põhimõttest¹.

Lähiaja olulisim eesmärk on saavutada kokkulepe Euroopa Liidu pikaajalises eelarves (2021–2027), mis on mahult kas praegusest suurem või võimalikult lähedal sellele ja mis toetab majanduslikku, sotsiaalset ning kliimakonvergentsi. Meie eesmärk on suurte taristuprojektide – Balti riikide energiavõrkude sünkroniseerimine Kesk-Euroopaga ning Rail Baltic – lõpule viimine. Seisame põllumeeste võrdsete konkurentsitingimuste eest.

¹ Euroopa Liidu välisasjade nõukogu avaldas 2016. aasta märtsis viis juhtpõhimõtet Euroopa Liidu suhtluseks Venemaaga: 1) Minski kokkulepete täielik rakendamine on peamine tingimus Euroopa Liidu seisukohtade muutmiseks Venemaa suhtes (st Minski kokkulepped on seotud sanktsioonipoliitikaga Venemaa suhtes); 2) suhete tugevdamine Euroopa Liidu idapartneritega ja teiste naabritega, sealhulgas Kesk-Aasia riikidega; 3) Euroopa Liidu vastupanuvõime tugevdamine, sealhulgas energiajulgeoleku, hübriidohtude ja strateegilise kommunikatsiooni valdkonnas; 4) valikuline koostöö Venemaaga Euroopa Liidule huvipakkuvates valdkondades; 5) toetada Venemaa kodanikuühiskonda, arendada inimestevahelisi suhteid.

Euroopa Liidu **sisepiirideta ala ja isikute vaba liikumine** on Euroopa üks olulisemaid saavutusi. Eesti huvides on **Schengeni ala probleemideta toimimine**, et tagada isikute vaba liikumine ning samal ajal parem turvalisus ja õiguste kaitse. Peame oluliseks, et **julgeolekuküsimustega tegeletaks laiapindselt** kõigis Euroopa Liidu poliitikavaldkondades.

Schengeni ala turvalisust suurendab liikmesriikide ja Euroopa Liidu ametite hea koostöö Euroopa Liidu välispiiri haldamisel, rasket kuritegevust puudutav andmevahetus ja liikmesriikide ametiasutuste praktiline koostöö. Oluline on Euroopa Liidu välispiiri valvamine ühtlaselt kõrgel tasemel, võttes seejuures arvesse piiritüüpide eripära. Peame vajalikuks Euroopa Liidu **välispiiri valvamise miinimumstandardi** kehtestamist eesmärgiga tagada täielik teadlikkus olukorrast piiril ning ebaseaduslike piiriületuste tõhus tõkestamine. Rakendada tuleb uued **Euroopa Liidu piirihalduse infosüsteemid**² ja tagada nende **koostalitus** teiste sisejulgeoleku infosüsteemidega. Schengeni ala turvalisuse hoidmiseks tuleb laiendada **reisijate broneeringuinfo** (PNR) süsteemi lennutranspordile lisaks ka raudtee- ja meretranspordile ning luua toimiv rahvusvaheline PNR teabevahetus. **Politseikoostöös** tuleks Prümi andmevahetusmehhanismi peale DNA, sõrmejälgede ja sõidukiregistri andmete laiendada **uutele biomeetriliste andmete liikidele**, eelkõige näokujutistele. Schengeni viisataotlusprotsessis on vaja kasutusele võtta **e-viisa**. Kuil liikmesriigid on täitnud selleks ettenähtud kriteeriumid, tuleb edasi liikuda ka **Schengeni ala laienemisega**.

Euroopa Liidu liikmesriikide julgeolekut murendavad mitmesugused **hübriidset laadi ohud**, teiste seas näiteks info- ja küberrünnakud, vaenulik mõjutustegevus ning tehnoloogiasõltuvuse ärakasutamine. Et neile ohtudele adekvaatselt reageerida, tuleb Euroopa Liidus võtta **julgeoleku tagamisel** suund **laiapindsele lähenemisele**. Selleks on vaja parandada Euroopa Liidu institutsioonide ja poliitikavaldkondade vahelist koordineerimist ning arendada Euroopa Liidu ühist olukorrateadlikkust ja eelhoiatussüsteemi. Peame tähtsaks korraldada regulaarseid Euroopa Liidu õppusi ja stsenaariumipõhiseid arutelusid, et suurendada teadlikkust hübriidohtudest ja parandada neile tõhusat ja kiiret reageerimist. Oluline on arendada edasi Euroopa Liidu kriisi- ja vastumeetmeid.

Küberjulgeoleku ja -turvalisuse valdkonnas tuleb info- ja kommunikatsioonitehnoloogiaga seotud riskide vähendamiseks välja arendada **võime ja ühtsed protseduurid**, kuidas **hinnata** olulise mõjuga infotehnoloogia- ja telekommunikatsioonitoodete ja **-teenuste turvalisust** (sealhulgas võrguühendusega toodete, asjade interneti ühendatud seadmete ja elutähtsa taristu turvalisuse sertifitseerimiseks). 5G võrgu turvalisuse kindlustamiseks on vaja kokku leppida Euroopa Liidu ühised **miinimumnõuded 5G turbeks**. Parandada on tarvis ka küberjulgeoleku ja -turvalisuse alast koostööd liikmesriikide ametiasutuste vahel, teiste sektoritega ning kolmandate osalistega.

Euroopa Liidus peab olema tagatud **elutähtsa taristu ja teenuste piiriülene toimepidevus** ning **varustuskindlus** nii tehnoloogia- kui ka energiasektoris. Elutähtsa taristu katkematuks töös hoidmiseks on vaja leppida kokku **sideteenuste toimepidevusnõuded**. Energia varustuskindluse seisukohalt on oluline tihedam regionaalne ja piiriülene koostöö kõigi Euroopa Liidu liikmesriikide vahel ja **strateegilise energiataristu väljaehitamine**.

² Riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteem, Euroopa reisiinfo ja -lubade süsteem (ETIAS).

Euroopa Liidus tuleb jätkuvalt arendada ühist **valmisolekut reageerida liikmesriikide elanike turvalisust mõjutavatele raskete tagajärgedega kriisidele (suurõnnetused, looduskatastroofid, relvakonfliktid jne)**, kasutades muu hulgas Euroopa Liidu elanikkonnakaitse mehhanismi võimalusi ja teisi tsiviilmeetmeid.

Kodanike turvalisuse tagamisel ning kuritegude tõkestamise eesmärgil tuleb maksimaalselt ära kasutada andmetöötluse ja uue tehnoloogia võimalusi, sealhulgas arendada **sisejulgeoleku, rändehalduse ja õiguskaitse valdkonnas** usaldusväärseid **tehisintellekti lahendusi**. Näiteks on suur potentsiaal videoanalüütikal, kõne- ja tekstituvastusel ning suurandmete ja biomeetriliste andmete analüüsil, mille kasutuselevõtuks tuleb arendada andmeanalüüsi võimet ja leida tasakaal Euroopa Liidu andmekaitsereeglitega. Arvestades isikute mobiilsust Euroopa Liidus ning raskete kuritegude iseloomu, on oluline, et õiguskaitseasutustele oleks kättesaadavad **kriminaalmenetluse läbiviimiseks vajalikud sideandmed** sõltumata nende andmete asukohast. Seetõttu on vaja kehtestada **sideandmete säilitamise** ühtne regulatsioon, mis loob tasakaalu julgeoleku tagamise ja privaatsuse kaitse eesmärkide vahel. Kuritegude edukaks lahendamiseks tuleb Euroopa Liidus tagada ka **efektiivne piiriülene juurdepääs tõenditele**, eriti elektroonilistele tõenditele. Kuna turvalisuse tagamine Euroopa Liidus tugineb suurel määral usaldusväärsetele infosüsteemidele ja andmevahetusele, siis peame oluliseks, et Euroopa Liidus arendataks välja üksus, mis pakub **järjepidevat ja professionaalset tuge Euroopa Liidu infosüsteemide valdkondade üleseks arendamiseks ja haldamiseks**. Organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse tõhustamiseks peame vajalikuks arendada **tollinfosüsteemide koostalitlusvõimet** Euroopa Liidu sisejulgeoleku infosüsteemidega.

Võitluses rahapesuga ja terrorismi rahastamisega ning ebaseadusliku tulu konfiskeerimise parandamisel tuleb Euroopa Liidus kuritegude ennetamisel ja uurimisel veelgi tõhustada pädevate asutuste vahelist teabevahetust. Toetame Euroopa Liidu tasandil rahapesuvastaste nõuete ja rahapesuvastase järelevalve ühtlustamist.

Piiriüleses kohtumenetluses ja liikmesriikide vahelises õigusalas koostöös tagavad infotehnoloogilised lahendused ja piiriülesed e-teenused õigusasutuste sujuva piiriülese koostöö ning õigusalse informatsiooni ja andmete kättesaadavuse. Kohtutele tuleb luua piiriüleste tsiviilvaidluste puhul võimalused **tõendeid elektrooniliselt koguda** ja piiriülese kohtumenetlusega seotud **dokumente elektrooniliselt kätte toimetada**. Parandada tuleb õigusalse info, sealhulgas **kohtulahendite kättesaadavust eri keeltes**, tagamaks, et nii kohtud kui ka muude õiguskaitseasutused rakendaks Euroopa Liidu õigust ühetaoliselt. Tegeleda tuleb **ka digitaalsete lõhede vähendamise**ga liikmesriikide kohtusüsteemide vahel. Seeläbi saavutame tõhusa õigusemõistmise (lihtsam ja kiirem infovahetus, lühemad menetlusajad), mis on oluline tegur õigusriigi toimimisel. Toetame **tehisintellektil põhinevate tehnoloogiliste lahenduste**, näiteks masintõlke, arendamist ja kasutamist piiriüleste õigusvaidluste lahendamisel ning kohtute tööprotsesside tõhustamisel. Digitaalsed lahendused ja teenused olemasolevate justiitskoostöö instrumentide rakendamiseks tuleks Euroopa Liidus korraldada võimaluse korral tsentraalselt, eelistatult **eu-LISA ameti abil**.

Euroopa Liidu **rändepoliitika peab olema terviklik ja tasakaalustatud**. Rändepoliitilised **meetmed** peavad toetama majanduse arengut, ühiskonna sidusust ja siseturvalisust. Rändega seotud sõlmküsimuste ühiseks lahendamiseks Euroopa Liidus on **välispiiri kontrolli parandamisele** lisaks vaja teha laiemat **koostööd päritolu- ja transiidiriikidega** rände algpõhjuste vähendamisel ning tagasisaatmispoliitika rakendamisel. Jätkata tuleb **võitlust inimsmugeldamise ja inimkaubandusega, ajakohastada Euroopa Liidu**

varjupaigasüsteemi ning tegeleda kontrollitud seadusliku sisserände võimalustega liikmesriikide vajaduste ja võimaluste kohaselt.

Kolmandate riikide rändehalduse ja tagasivõtualase koostöö parandamiseks tuleb kasutada sihipäraselt Euroopa Liidu arenguabi-, kaubandus- ja viisapoliitika kõiki võimalusi ning samal ajal kiirendada liikmesriikides tagasisaatmise menetluste läbiviimist. Toetame Euroopa Liidu **varjupaigasüsteemi reformi** lõpule viimist, et senisest paremini abistada tõelisi abivajajaid ning parandada varjupaigataotlejate ja majanduslikel põhjustel rändajate segavoogude haldamist. Peame oluliseks, et suure rändesurve alla sattunud eesliiniriikidele tagatakse piisav Euroopa Liidu operatiiv- ja finantsabi ning kõik liikmesriigid toetavad eesliiniriike vastavalt oma võimekusele ja võimalustele. Ümberasustamise, ümberpaigutamise ja võimalike ajutiste lahenduste loomise korral Euroopa Liidus on Eesti jaoks oluline vabatahtlikkuse põhimõtte säilimine. Euroopa Liidu rakendatavad meetmed ei tohi tekitada tõmbefaktoreid ebaseaduslikule sisserändele ega suurendada teiseseid liikumisi Schengeni alas. **Tööränne** kolmandatest riikidest peab arvestama liikmesriigi tööturu vajaduste ja nõudmistega ning toetama tootlikkuse kasvu majanduses.

Euroopa valimisõiguse ja ennekõike esikandidaatide süsteemi üle toimuvates aruteludes peame oluliseks, et institutsioonide juhid valitaks läbipaistvalt ning et väikeriikide huvid oleksid jätkuvalt kaitstud ja esindatud. Eesti peab oluliseks, et kõik liikmesriigid ja ka Euroopa Liit järgivad **õigusriigi põhimõtet**. Õigusriigi põhimõtte järgimiseks võetavate meetmete puhul tuleb vältida dubleerimist teiste olemasolevate õigusriigi põhimõtete, põhiõiguste ja põhiväärtuste järelevalvet ja kaitset reguleerivate instrumentidega.

Meie majandusliku baasi arendamine: Euroopa mudel tulevikuks

Euroopa konkurentsivõime aluseks on takistusteta toimiv ühtne turg, kus kaubad, teenused, kapital ja inimesed saavad vabalt liikuda. Eesti huvides on, et meie inimesed ja ettevõtted saaksid 500 miljoni tarbijaga **ühtsel turul tegutseda piiranguteta ja sujuvalt**, olgu tegemist **ühtse turuga selle klassikalises mõttes või digitaalses keskkonnas**. Ühtse turu funktsioneerimist peavad toetama **kõik poliitikavaldkonnad**, mis mõjutavad turu toimimist ja konkurentsivõimet.

Eesti on huvitatud **stabiilsest majandus- ja rahaliidust**, mis toetab siseturu toimimist ja kus on võimalik lahendada kriise rahaliidu sees. Peame oluliseks, et euroala usaldusväarsuse tagamiseks on olemas **tugevad kaitsemehhanismid ja nõuded**, mis kindlustavad finantssektori suutlikkuse kriisidega ise toime tulla ja välistavad liikmesriikide sattumise rahalistesse raskustesse. **Euro kui vääringu rahvusvahelise positsiooni parandamiseks** on esmatähtis hästitoimiv kapitaliturgude liit, mis aitab loomulikult teel kaasa euro kasutamise kasvule maailmamajanduses. Majandus- ja rahaliidu toimimise aluseks on **eelarve- ja majanduspoliitika reeglite täitmine**. Eelarvereglite lihtsustamine ja läbipaistvamaks muutmine aitaks neid paremini rakendada. **Riigi majanduskasvu märkimisväärselt toetavate investeeringute täiendav soodustamine** võib osutada põhjendatuks ja seetõttu tuleks sellist võimalust Euroopa Liidu tasandil põhjalikumalt kaaluda. Selline meede peaks olema avatud ainult väikese võlatasemega riikide jaoks ja see ei tohi ohustada majandus- ja rahaliidu stabiilsust. Kui liikmesriigid on täitnud selleks ettenähtud kriteeriumid, tuleb edasi liikuda ka **euroala laienemisega**.

Pangandusliidu ja kapitaliturgude liidu väljaarendamine aitab tagada majandus- ja rahaliidu stabiilsust. Eesti jaoks on selle juures oluline, et liikmesriigi õigus pankadele rangemaid nõudeid kehtestada säiliks vähemalt seni, kuni pankade probleemide korral on kohustused, nagu näiteks hoiusekindlustuse tagamine, majanduslike ja sotsiaalsete tagajärgede leevendamine ja pankadele erakorralise likviidsusabi andmine liikmesriigi ja tema keskpanga kanda. Toetame keske **hoiusekindlustuse süsteemi** väljatöötamist ja rakendamist eeldusel, et järjepidevalt tegeletakse pankade riskide vähendamisega. Toimiv, mitmekesine ja tugev finantssektor loob omakorda ettevõtetele võimalused stabiilseks äritegevuseks ja suudab kriisidele paremini vastu seista. Ettevõtete konkurentsivõime suurendamiseks tuleb Euroopa Liidu tasandil soodustada **rahastamisallikate mitmekesistamist** ning eriti just väike- ja keskmise suurusega ettevõtete ligipääsu rahastamisele ka tõmbekeskustest eemal asuvates piirkondades. Ettevõtluse rahastamisel peame oluliseks kliima- ja keskkonnahoidlike tegevuste senisest suuremat rahastamist. Eesti huvides on, et **ettevõtete rahastamisel oleks üleminek rohelistele investeeringutele ja võlakirjadele järkjärguline**, et tagada panganduse ja finantsturgude tõrgeteta toimimine ja ettevõtete ligipääs rahastamisallikatele.

Siseturu paremaks toimimiseks peab suurenema **teenuste piiriülene liikumine**. Hoolimata teenuste osakaalu pidevast kasvust teenustumise, digitaliseerumise ja innovatsiooni tagajärjel, jääb teenuste piiriülene liikumine Euroopa Liidu sees jätkuvalt võrreldes liidusisese kaubavahetusega tagasihoidlikuks³. Teenuste turu killustumise vältimiseks tuleb arendada **Euroopa Liidu üleseid süsteeme** (nt ühtse digivärava töölerakendamine, mis võimaldab lihtsat ligipääsu vajalikule informatsioonile ja reeglitele Euroopa Liidu ühtsel turul tegutsemiseks⁴), et teenuste pakkumine uuel turul oleks ettevõtja jaoks võimalikult lihtne ja arusaadav. Tuvastada ja lahendada tuleb **eri teenuste sektorites suurima mõjuga kitsaskohad**, mis takistavad piiriülest liikumist. Reeglite ajakohastamisel digitaalsete teenuste osutamiseks ning digitaalsete kaupade pakkumiseks ühtsel turul tuleb silmas pidada, et vastav õigusraamistik kujundataks tulevikku vaatavana ja uusi ärimudeleid arvestaval viisil. Põhiõiguste, sealhulgas sõnavabaduse ja ettevõtlusvabaduse kindlustamiseks ning toetades vahendaja piiratud vastutuse kontseptsiooni säilitamist, ei pea Eesti võimalikuks toetada kõikehõlmava andmeseire ja digitaalse sisu filtreerimise kohustuse kehtestamist.

Avalik sektor, sh Euroopa Liidu institutsioonid peavad olema **eeskujuks digilahenduste ja tehisintellekti võimaluste juurutamisel**. Ametiasutuste vahel peab toimuma **kohustuslik digitaalne suhtlus** kõigis valdkondades. Euroopa Liidu kaubanduspartneritega tuleb kokku leppida **vastastikuse elektroonse identiteedi ja usaldusteenuste** tunnustamise põhimõtted vastavalt eIDASe raamistikule.

Eesti huvides on **Euroopa Liidu andmemajanduse toimimine**, et meie ettevõtted saaksid luua oma tooteid ja teenuseid, kasutades selleks kogu ühtse turu potentsiaali ja lähtudes seejuures Euroopa Liidu andmekaitse normidest. Selleks tuleb luua **ühtne ja kvaliteetne Euroopa andmeruum ja arendada välja taristu**, et nii era- kui ka avaliku sektori andmed oleksid lihtsasti kättesaadavad ja kasutatavad, sh üle piiri. Vajaduse korral tuleb andmete

³ Euroopa Liidu sisene kaubavahetus moodustas 2016. aastal 23% sisemajanduse kogutoodangust, samas teenusvahetus kõigest 8% ning seda olukorras, kus teenused annavad kokku üle 70% Euroopa Liidu sisemajanduse kogutoodangust (Copenhagen Economics: Making EU trade in services work for all. Raport, 29.11.2018). Kasutades ära kogu siseturu potentsiaali, oleks võimalik aastaks 2030 kasvatada Euroopa SKTd 5–9% võrra ning luua juurde vähemalt 7,5 miljonit töökohta (European Parliament. Cost of Non-Europe in the Single Market; European Parliament. EU single market: Boosting growth and jobs in the EU).

⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 2. oktoobri 2018. a määrus (EL) 2018/1724, millega luuakse ühtne digivärv teabele ja menetlustele ning abi- ja probleemilahendamisteenustele juurdepääsu pakkumiseks ning millega muudetakse määrust (EL) nr 1024/2012.

kättesaadavusele läheneda valdkondade kaupa. **Andmete vaba liikumist edendavad põhimõtted tuleb juurutada ka Euroopa Liidu kaubanduspartneritega**, et parandada Euroopa ettevõtete konkurentsivõimet⁵. Andmemajanduse kiireks edendamiseks tuleks välja valida konkreetset valdkondlikud uutmissihid, kus tulemust on võimalik saavutada Euroopa Liidu tasandi koostöös toimuva nutistamise kaudu.

Eesti soovib käivitada Euroopa Liidu tasandil **reaalajamajanduse** kontseptsiooni, mis säästaks ettevõtetele üle Euroopa märgatavalt aega ja vahendeid ning parandaks seeläbi nende konkurentsivõimet. Reaalajamajanduse eesmärk on luua digitaalne ökosüsteem, kus eri osaliste (riik, ettevõtja, kodanik) vaheline andmesuhtlus toimub reaalajas ning toiminguid ja tehinguid tehakse automaatselt reaalajas ning standardiseeritud digitaalses vormis. Selleks tuleb andmete struktureerimise, andmevahetuse, usaldus- ja turvastandardite suhtes jõuda Euroopa tasandil kokkuleppele.

Kvaliteetsete andmete kättesaadavus on eelduseks ka **tehisintellekti kasutuselevõtuks**, mille suhtes tuleb ellu viia 2018. aasta detsembris kokkulepitud tegevuskava⁶. Tehisintellekti raames on vaja integreerida muu hulgas mitmekeelseid keeletehnoloogia rakendusi, et saaks toimida piiriülene digitaalne ühtne turg. Analüüsida tuleb ning vajaduse korral täiendada **tehisintellektiga seotud valdkondlikke õigusraamistikke**, pöörates erilist tähelepanu vastutuse küsimustele. Õigusraamistiku võimalikud muudatused peavad aitama kõrvaldada tehisintellekti kasutuselevõttu pärssivaid regulatiivseid tõkkeid ning vältima üleaarust halduskoormust.

Euroopa **tööstuspoliitika peab põhinema ausal konkurentsil**. Euroopa Liidu konkurentsireeglid tagavad õiglase ja avatud turumudeli, mis on aidanud ettevõtetele kasvada, areneda ning (globaalselt) vastupidavaks muutuda. Seetõttu on oluline Euroopa Liidu konkurentsioõiguse tõhus toimimine ka globaalsetes ja digiajastu muutunud tingimustes, mh suure turujõuga tehnoloogiaettevõtete (sh internetiplatvormid) suhtes. Selle tagamiseks tuleb analüüsida Euroopa Liidu konkurentsireegleid eesmärgiga neid vajaduse korral ajakohastada. Eesti jaoks on oluline, et ka väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele (VKE-d) oleks tagatud ligipääs Euroopa tööstuse väärtusahelatele, et suurendada nende konkurentsivõimet ning võimaldada neil liikuda väärtusahelates kõrgemale. Seetõttu on oluline osaleda Euroopa Liidu tööstuse konkurentsivõime tugevdamisele kaasa aitavates koostööprogrammides ja partnerluses (nt programmi „Euroopa horisont“ partnerlus). Arvestades **intellektuaalse omandi kaitse** olulisust innovatsiooni soodustamises ja ettevõtete, eriti VKE-de konkurentsivõime tagamises, tuleb jätkuvalt tagada **intellektuaalse omandi kõrgetasemeline kaitse** ja tõhus jõustamine Euroopa Liidus ning asjassepuutuva õigusraamistiku vastavus tehnoloogia arengule.

Innovatsioonivõime ja teadmismahuka majanduse osakaal peab kasvama kõigis liikmesriikides, et püsida globaalses konkurentsisis USA ja Aasiaga. Selleks peab Euroopa Liidu tasandil olema tagatud võrdne konkurents, avatud ja läbipaistev juurdepääs innovatsiooni soodustavale rahastamisele, eriti väike- ja keskmise suurusega ettevõtete puhul, ning toimima

⁵ Uuringud on näidanud, et digitaalsed vood – andmed ja informatsioon – mõjutavad sisemajanduse kogutoodangu kasvu maailmakaubanduses rohkem kui traditsiooniline kaubavahetus (Digital globalization: The new era of global flows, McKinsey Digital; <https://www.mckinsey.com/business-functions/digital-mckinsey/our-insights/digital-globalization-the-new-era-of-global-flows>).

⁶ Komisjoni 7. detsembri 2018. a teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Tehisintellekti käsitlev kooskõlastatud kava“ (COM(2018) 795 final).

koostöö keskuste ja äärealade, digitaalselt arenenud ja vähemarenenud riikide vahel. Euroopa Liidu tasandil tuleb kujundada meetmed, mis aitavad ettevõtteid uute tehnoloogiate kasutuselevõtul ja digitaliseerumisel sõltumata ettevõtete suurusest.

Maksusüsteem peab olema õiglane ja tõhus. Majanduses toimunud arengu tulemusel on ettevõtjatel võimalus teenida tulu eri riikides ilma seal füüsiliselt kohal viibimata. Praeguste maksureeglite kohaselt jäävad sel viisil teenitud tulult maksud tasumata. Selline olukord tekitab konkurentsimoonutusi ja õiguslikku ebakindlust maksumaksjate jaoks. Peame oluliseks **viia** füüsilisest kohalolekust lähtuvad **rahvusvahelised maksustamise põhimõtted kooskõlla maailmamajanduse digitaliseerumisega**, et oleks tagatud maksustamine riigis, kus tulu teeniti.

Maksudest sõltuvad otseselt riigi võimalused pakkuda elanikele teenuseid ja rahastada riigi tegevust. Seetõttu on **maksustamine liikmesriikide suveräänne õigus** ja maksuküsimused tuleb endist viisi otsustada ühehäälselt. Kuna vaatamata konvergenstile on erinev riikide arengutase, samuti riikide majandusstruktuur ning kodanike poliitilised valikud, siis peab otseste maksude määrade, maksu tasumise hetke ja maksubaasi üle otsustamine jääma riikide otsustamispädevusse. Toetame igati Euroopa Liidu tegevust võitluses maksude vältimise ja maksudest kõrvalehoidumisega. Käibemaksupettuste varajaseks avastamiseks on vaja käibemaksusüsteem muuta pettusekindlamaks, sh liikmesriikide maksuhaldurite vahelise koostöö ja parimate maksukogumise tavade vahetamise kaudu. **Euroopa Liidu lõplik käibemaksusüsteem** peab lihtsustama ettevõtete piiriülest majandustegevust ja käibemaksu tasumist. **Ettevõtete tulu maksustamisel** Euroopa Liidus on tarvis vähendada maksudest kõrvalehoidumist, hõlbustada suurte hargmaiste ettevõtete piiriülest majandustegevust ja lähtuda võimalikult laiast maksubaasist. Seejuures on oluline, et ühtse konsolideeritud ettevõtte tulumaksubaasi kehtestamine (CCCTB) ei võtaks Eestilt ja teistelt liikmesriikidelt õigust ise määrata kasumi maksustamise hetke ja määra. **Energiatoodete ja elektrienergia aktsiisiga maksustamisel** peab tagama siseturu toimimise. Seetõttu vajavad maksumäärad ajakohastamist ja maksustamisel tuleb arvesse võtta ka vahepealset tehnoloogia arengut. Peame oluliseks biokütuste ja teiste alternatiivsete kütuste maksustamise suhtes õiguskindluse suurendamist. Rakendada tuleb meetmeid ebaausate konkurentsieeliste maandamiseks võrreldes kolmandate riikidega, kelle kliimaambitsioon on Euroopa Liidust tunduvalt väiksem. Võimaliku **süsiniku piirimeetme** aruteludes toetab Eesti sektoripõhist lähenemist, mis ei kahjustaks globaalses kaubanduses osalevate tööstusharude konkurentsivõimet võrreldes praeguste reeglitega.

Toll on üheks siseturu ja Euroopa turvalisuse valvuriks. Tollil on oluline roll nii Euroopa Liidu sisejulgeoleku, rahvatervise, tarbijakaitse, keskkonnanõuete kui ka põllumajandustoodete kvaliteedi tagamisel. Euroopa Liidu tollipiiri efektiivseks toimimiseks on ennekõike oluline liikmesriikide vaheline koostöö, samuti koostöö erinevate piiril töötavate ametkondade vahel. Kaupade liikumisega seotud **turvalisuse ja julgeoleku riskianalüüs** peab olema tehtud ühetaoliselt kogu Euroopa Liidu territooriumil. Peale hästitoimiva koostöö on tolliliidu ühtse toimimise saavutamiseks oluline liikuda järk-järgult **tollinfosüsteemide keskse arendamise poole**. Keskse arendamisega vähenevad kulud, paraneb Euroopa Liidu tollireeglite ühetaoline kohaldamine ja tagatakse ühesugune teenusekvaliteet kõigile ettevõtjatele, sõltumata sellest, mis punktist kaup Euroopa Liidu tolliterritooriumile siseneb. Teenusekvaliteet sõltub teenuse osutajast, mistõttu tuleb infosüsteemide arendamisele lisaks võtta kasutusele uusi tehnoloogiaid, tõsta ametnike teadmiste ja oskuste taset ning suurendada nende motivatsiooni teha oma tööd tulemuslikult. Tolliasutuste piisav ja tõrgeteta rahastamine, sealhulgas tollikontrolliks vajalike tehniliste vahendite soetamine, on tolli järjest suurenevat rolli arvesse võttes vaieldamatu tingimus.

Põllumajandussektoris on ühtse turu toimimise ja võrdsete konkurentsitingimuste tagamise eelduseks Euroopa Liidu ühine põllumajanduspoliitika (ÜPP), mida ka edaspidi rahastatakse valdavalt Euroopa Liidu eelarvest. Jätkata tuleb nii ÜPP rakendamise ja nõuetele vastavuse süsteemi lihtsustamisega kui ka **otsetoetuste ühikumäärade ühtlustamisega**. Euroopa Liidu põllumajanduse arenguks on vaja realiseerida **biomajanduse** potentsiaal. Selleks tuleb vääridada senisest enam biotoorainel põhinevaid ressursse ja liikuda toiduainete väärtusahelates suurema lisandväärtuse poole, kombineerides selleks erinevaid Euroopa Liidu rahastamisvõimalusi. Samuti tuleb põllumajanduses pöörata senisest rohkem tähelepanu **ressursside jätkusuutlikule majandamisele ning kliimat, elurikkust ja keskkonda säästvate põllumajanduslike tootmisviiside (sh digitaalsete lahenduste) arendamisele ja ulatuslikumale rakendamisele**. Metsade majandamisel tuleb arvestada riiklike eripäradega ning endiselt lähtuda jätkusuutlikkuse põhimõttest.

Üleeuroopalise transpordivõrgustiku TEN-T ülevaatusel ja Euroopa Liidu pikaajalise eelarve 2021–2027 läbirääkimistel on oluline tagada **Eestile strateegiliselt tähtsa piiriülese transpordiprojekti Rail Baltic** valmishitamine ja jätkuv rahastamine senistel tingimustel. Samuti soovime Põhjamere-Balti transpordikoridori ühendamist perspektiivse Arktika mereteega ning võimalust Tallinna–Helsingi tunneli uuringute rahastamiseks. Eesti jaoks on oluline samm-sammult **digitaalse veoseteabe suurem kasutamine** kogu logistikaahela ulatuses (sh tolliformaalsuste täitmisel ning transpordiliikide üleselt) ning **transpordiga seotud andmete suurem avatus Euroopa Liidus**. Peame vajalikuks tervikliku **isejuhtivate sõidukite** kasutuselevõttu toetava ja võimaldava keskkonna väljaarendamist Euroopa Liidus. **Euroopa Liidu lennunduspoliitika raamistik** peab arvestama liidu äärepiirkondade vajadusega hoida ja arendada **otseühendusi**. **Euroopa õhuruumi** ümberkorraldus peab tagama ohutu ja jätkusuutliku lennukliikluse ning samal ajal vastama pidevale lennukliikluse mahu kasvule. Maanteetranspordis on oluline tagada ka **äärepoolsete riikide vedajate konkurentsivõime** ja võrdsed võimalused teenuste pakkumiseks. Eesti jaoks on oluline osalemine **Euroopa Liidu kosmoseprogrammi** hangetes ja koostööprogrammides ning **kosmosevaldkonna terviklik toimimine Eestis ja mujal Euroopa Liidus** (sh valdkondliku iduettevõtluse, ettevõtete teadus- ja arendustegevuse, avaliku sektori teenuste, jmt arendamine).

Eesti peab oluliseks, et **Euroopa Liidu pikaajaline eelarve 2021–2027** toetaks teadust ja innovatsiooni, digitaliseerimist, oskuste arendamist ja kliimaeesmärkide saavutamist. Samuti toetame senisest suuremat keskendumist julgeoleku-, rände- ja kaitsevaldkondadele. Euroopa Liidu pikaajalisel eelarvel on eriti just ühtekuuluvuspoliitika ja ühise põllumajanduspoliitika kaudu oluline roll Euroopa Liidu kliimaeesmärkide saavutamises aastaks 2050. Eesti lähtub Euroopa Liidu pikaajalise eelarve läbirääkimistel neljast peamisest lähtekohast. Esiteks, võrdsete konkurentsitingimuste tagamiseks Eesti põllumajandussektorile tuleb **kiirendada Euroopa Liidu sisese ebavõrdsuse tasandamist otsetoetuste süsteemis**. Teiseks, konvergensti suurendamiseks Euroopa Liidu piirkondade vahel on jätkuvalt tähtis **ühtekuuluvuspoliitika** rahastamine, mis peaks piirkondade jõukuse kasvades vähenema sujuvalt. Kolmandaks, peame oluliseks **piiriüleseid ühendusi**, sh Rail Balticut ning Balti riikide elektrisüsteemide sünkroniseerimist Euroopaga. Lisaks peame oluliseks **Euroopa Liidu välispiiri rahastamist**, mis on liidu selge ühishuvi. Euroopa Liidu eelarve tulude kogumise süsteem peab olema võimalikult lihtne ja läbipaistev ning eelarve tuluallikad stabiilsed, piisavalt ennustatavad ja õiglased.

Kliimaneutraalse, rohelise, õiglase ja sotsiaalse Euroopa rajamine

Jätksuutliku heaolumajanduse tagamine Euroopa Liidus eeldab nii puhta keskkonna, suure sotsiaalse sidususe kui ka inimeste hea tervise tähtsustamist.

Keskkonna- ja kliimaküsimused ei sõltu riigipiiridest, mistõttu on oluline tegeleda meie ees seisvate proovikividega Euroopa Liidus ühiselt ning valdkondade üleselt. Loodusressursside kestliku kasutuse ja elurikkuse säästmise seisukohast on oluline eri valdkondade nagu ressursikasutustõhusus, ringmajandus, ökoinnovatsioon, kliimamuutustega võitlemine omavaheline tugev ning vastastikku toetav seostatus ja juhtimine.

Üleminek kliimaneutraalsust toetavale majandusele aastaks 2050 loob meie ettevõtetele ja kodanikele palju uusi võimalusi, kuid paneb nad ka proovile. **Euroopa Liidu pikaajaline 2050. aasta kliimastrateegia peab kõigi liikmesriikide konkurentsivõimele ja sotsiaal-majanduslikule olukorrale kaasa tooma positiivse mõju ja pakkuma uusi võimalusi.** Juba kokkulepitud 2030. aasta energia- ja kliimaeesmärkide suurendamine ei tohi olla automaatne: vastavat vajadust tuleb hinnata nii Euroopa Liidu üleselt kui ka liikmesriigiti, võttes arvesse liikmesriikide eripärasid ja senist panust Euroopa Liidu üleste eesmärkide ja sihtide saavutamisse.

Kliimaneutraalsuseni jõudmiseks tuleb leida kulutõhusad viisid kokkulepitavate kohustuste täitmiseks ning investeerida teadus- ja arendustegevustesse, et leida sobivad ja keskkonnahoidlikud tehnoloogiad süsiniku püüdmiseks ja töötlemiseks ning alternatiivkütuste kasutuselevõtuks, hoonete energiatõhususe parandamiseks ja taastuenergia salvestamiseks. Oluline on järgida **tehnoloogianeutraalsuse põhimõtet**. Vajalike investeeringute tegemiseks tuleb tagada paindlike finantsinstrumentide ning eri kaasrahastusvõimaluste kättesaadavus.

Kuna liikmesriikide ja regioonide stardipositsioonid kliimaneutraalsuseni jõudmiseks on erinevad, **siis on oluline arvestada kõikide liikmesriikide võimaluste ja erineva lähtetasemega**, jätmata kedagi maha. Eesti jaoks on oluline, et Euroopa Liidu tasandi fookuses oleksid kindlasti **fossiilkütuseid tootvate regioonide tööstuse moderniseerimise ning tööjõu õiglase ülemineku toetamise meetmed**. Kliimaeesmärkide seadmisel tuleb arvesse võtta **energeetika sektori reaalseid võimalusi** panustada heitmete vähendamisse, võttes arvesse, et samal ajal oleks tagatud **energiajulgeolek**. Kuivõrd **hooned** moodustavad ligikaudu 40% Euroopa Liidu energia kogutarbimisest (Eestis 50%), siis tuleb senisest enam kiirendada korter- ja väikeelamute rekonstrueerimist ning energiatõhusate uusehitiste rajamist ja luua vastavad tingimused.

Rakendada tuleb meetmeid ebaausate konkurentsieeliste maandamiseks võrreldes kolmandate riikidega, kelle kliimaambitsioon on Euroopa Liidust tunduvalt väiksem. Võimaliku süsiniku piirimeetme aruteludes toetab Eesti sektoripõhist lähenemist, mis ei kahjustaks globaalses kaubanduses osalevate tööstusharude konkurentsivõimet võrreldes praeguste reeglitega. Eesti jaoks on oluline tagada **võrdne konkurents kolmandate riikide elektritootjatega**, et suurendada investeeringute motivatsiooni piirialadel.

Eesti jaoks on oluline **Euroopa Liidu energia siseturu toimimine** ning selleks vajaliku **energiataristu rajamine ja ühtsete turukorralduse** reeglite rakendamine. Taastuenergia senisest suurem kasutuselevõtt vajab suurel määral kogu Euroopa Liidu energiataristu ajakohastamist, et tagada energiasüsteemi stabiilsus. **Varustuskindluse** seisukohalt on oluline tihedam regionaalne ja piiriülene koostöö kõigi Euroopa Liidu liikmesriikide vahel, sealjuures

Eesti jaoks Läänemere piirkonnas. Energiajulgeoleku tagamiseks on oluline **sünkroniseerida Balti elektrisüsteemid** Kesk-Euroopa sagedusalaga 2025. aasta lõpuks ning selle elluviimiseks maksimaalses võimalikus ulatuses Euroopa Liidu vahendite tagamine. Taastuenergia osakaalu suurendamiseks soovib Eesti arendada **piiriüleseid taastuenergeetikaprojekte**, eelkõige meretuuleparke. Põlevkivi kasutamise vähendamiseks elektritootmises tuleb arendada kodumaiste taastuvate energiaallikate kasutamist ning vastavate energiaallikate salvestustehnoloogiad, et tagada jätkuvalt energiajulgeolek ning vähendada impordisõltuvuse ohtu. Eesti jaoks on tähtis **biomassi kasutamine** ühe taastuenergiaallikana, tehes seda mõistlikul ja jätkusuutlikul viisil keskkonda kahjustamata. **Euroopa Liidu gaasi siseturgu** tuleb arendada vastavuses kliimanetraalse majanduse põhimõttega, et võimaldada taastuvatest allikatest toodetud gaasi senisest suuremat kasutuselevõttu, kuid säilitades samal ajal maagaasi rolli üleminekukütusena.

Üleminek keskkonna- ja kliimahoidlikule transpordile ning liikuvusele nõuab terviklikku poliitikalähenumist ning investeringuid, kombineerides tegevusi ja kasutades sünergiaid (heiteta ja vähese heitega sõidukid ja alternatiivsed kütused, digitaliseerimine, puhtam logistika, mitmeliigiline transport, ühistranspordi infrastruktuur ja käitumismuutused). **Alternatiivkütuste taristu** väljaarendamisel toetame nii erasõidukitele kui ka raskeveokitele mõeldud alternatiivkütuste taristu arendamist Eestis ja TEN-T koridoridel. Vaja on TEN-T põhikoridoridel leppida Euroopa Liidu tasemel kokku ühistes alternatiivkütuste taristu arendamise põhimõtetes, erinevate kütuste prioriteetsuse ajakavas ja toetusmeetmetes (sh on oluline arvestada äärealadelt tulevate veokite vajadust läbida pikem distants). Eesti peab oluliseks soodustada maagaasi ja biometaani suuremat kasutamist transpordisektoris (sh merenduses ja maanteetranspordis).

Euroopal tuleb ühiselt minna üle **ringmajanduse põhimõtete kasutamisele** kogu majanduses, sest ainult nii suudame tagada ressursside kestliku kasutamise. Ringmajanduse eelduseks on ressursside parem kasutus, mis hõlmab nii **ökodisaini põhimõtteid, ühtset tootepoliitika raamistikku (nt digitaalne tootepass), jäätmete taristu arendamist kui ka tootmise tarneahelate ressursitõhusust**. Need tagavad toodete ühtlase kvaliteedi üle liidu ning mõjutavad ja suunavad ka imporditavate kaupade kvaliteeti, suurendavad jäätmete kasutamist uue tootmisressursina esmase toorme asemel ja kiirendavad seeläbi üleminekut ringmajandusele. **Ringmajanduse ja digitaliseerimise koostöövõimalused on Eestile potentsiaalseks eduvaldkonnaks**. Ringmajanduse põhimõtete rakendamiseks ning tervise- ja keskkonnamõjude vähendamiseks on oluline, et Euroopa Komisjon esitaks esimesel võimalusel **Euroopa Liidu mittetoksilise keskkonna strateegia**, mis annab olulise suuna **ohutu materjaliringluse** saavutamiseks.

Euroopa Liidu uue **bioloogilise mitmekesisuse strateegia 2030** raames on Eesti jaoks oluline ebasoodsas looduskaitsele seisundis olevate elupaikade ja liikide seisundi parandamine, meetmed võõrliikide leviku piiramiseks, ökosüsteemiteenuste hindamine ja väljaselgitamine ning riiklikesse arvepidamissüsteemidesse viimine.

Euroopa Liidu ühine **kalanduspoliitika** peab tagama kalavarude jätkusuutliku majandamise, arvestades regionaalsete eripäradega. Kalapüügikvootide kehtestamisel tuleb järgida vastuvõetud pikaajalisi piirkondlikke majandamiskavasid ning ühise kalanduspoliitika 2020. aasta maksimaalse jätkusuutliku saagikuse eesmärki. Samas tuleks Euroopa Liidu ühises **kalanduspoliitikas** võimalikult laialdaselt üle minna **individuaalsete kvootide süsteemile**. Individuaalsete püügivõimaluste jaotamine võimaldab säästlikumat ressursikasutust ning

vähendab liigset püügivõimsust kalandussektoris. Samuti aitab see kaotada kuluka ning bürookraatliku **püügivõimsuse piiramise regulatsiooni, mis sektori arengut pärsib.**

Euroopa Liidu ühtne turg vajab tõrgeteta toimimiseks ja suurima väärtuse pakkumiseks asjakohast **sotsiaalmõõdet**. Isikute vaba liikumise jätkuvaks tõrgeteta tagamiseks on oluline kokku leppida **sotsiaalkindlustuse koordineerimise uuendamises ja ühetaolises rakendamises**. Tulenevalt uutest töövormidest ja tehnoloogia arengust peab tagatud olema **töövormist sõltumatu sotsiaalkaitse-, tööohutus- ja maksusüsteem**, mis ei piira uudsete ettevõtlusmodelite tegevust (nt platvormitöö). Eesti jaoks on oluline säilitada riikliku miinimumpalga kehtestamise raamistik, kus **töötasu miinimum kehtestatakse lähtuvalt tööandjate ja ametiühingute esindajate kokkuleppel**. Soolise võrdõiguslikkuse, võrdse kohtlemise ja ühiskondliku kaasamise põhimõtetega tuleb arvestada läbivalt kõigis Euroopa Liidu poliitikavaldkondades. Soolise ebavõrdsuse üheks komplekssemaks väljenduseks on sooline palgalõhe. Eesti peab oluliseks **tõhustada, koordineerida ja toetada Euroopa Liidu tasandil soolise palgalõhe vähendamise meetmeid**.

Tehnoloogia kiire areng, aga ka nt kliimapolitikast tõukuvad muudatused majanduse struktuuris suurendavad **elukestva õppe** rolli. Olulised on investeeringud inimeste haridusse ja oskustesse, et tagada ühiskonna sidusus ning konkurentsivõime. Parandada tuleb juurdepääsu tasemeõppele ning laiendada täiend- ja ümberõppe võimalusi, et viia vastavusse omandatavad oskused ja tööturu vajadused. Eesti toetab **Euroopa haridusruumi realiseerumist aastaks 2025**, et õpialane (eri haridustasanditel ja -vormides) liikumine Euroopas toimiks takistuste vabalt ning paraneksid haridus- ja tööalased võimalused. Tähtis on tagada **Euroopa Liidu tasandil loodud oskuste ja kvalifikatsioonide läbipaistvuse ja tunnustamise vahendite omavaheline koostoime**, mis toetab õpi- ja tööalast liikuvust Euroopas. Eesti ja Euroopa kõrghariduse jätkuva väga hea kvaliteedi tagamiseks toetame **Euroopa ülikoolide algatust**, mille eesmärk on tihedam strateegiline üleeuroopaline koostöö Euroopa ülikoolide vahel, mis pakub teadlastele, õppejõududele ja üliõpilastele võimalusi kogemuste ja teadmiste vahetamiseks.

Õiglase ja sotsiaalse Euroopa saavutamise üheks aluseelduseks on inimeste tervist edendav ja tervisealast ebavõrdsust vähendav Euroopa Liidu tasandi koostöö. **Rahvatervise parandamiseks peame vajalikuks Euroopa Liidu tasandi koostöö tõhustamist ning ühtseid reegleid piiriülese mõjuga valdkondades**, nagu näiteks toiduainete koostises soola, suhkru ja rasva sisalduse vähendamine, pakendi märgistus ning reklaam. Eesti soovib, et Euroopa Liidu tasandil kehtestataks **ühtsed nõuded alkoholsete toodete koostisosade ja toiteväärtuse märkimiseks toote pakendil**. Euroopa Liidu toiduohutuse, looma- ja taimetervise ning geneetiliselt muundatud põllukultuuridega seotud riskide hindamisel ja asjakohaste meetmete väljatöötamisel toetame teaduslikult põhjendatud lähenemist ja suuremat läbipaistvust teadushinnangute ning mõjuanalüüside koostamisel. Leiame, et Euroopa Liit peab jätkama AMR (antimikroobne resistentsus) vastast võitlust, seda nii Euroopa Liidu sees kui ka olles eestvedaja globaalsel tasandil vastavalt Euroopa Liidu tasandil kokkulepitud põhimõtetele⁷. Peame vajalikuks Euroopa Liidu tasandil regulatiivseid ja toetavaid meetmeid, mis aitavad parandada **ravimite kättesaadavust, sh tagada nii uute kui ka juba turul olevate tõendatud kasutusega ravimitega varustamine kõikides liikmesriikides**. Uute innovaatiliste ravimite puhul on oluline tagada Euroopa Liidu tsentraalse müügiloa saanud ravimite võrdne

⁷ Komisjoni 29. juuni 2017. a teatis nõukogule ja Euroopa Parlamendile „Euroopa terviseühitsuse tegevuskava antimikroobikumiresistentsuse vastu võitlemiseks“, (COM(2017) 339). Nõukogu järeldused, mis käsitlevad „Ühe tervise“ põhimõttele rajaneva lähenemisviisi kohaseid järgmisi samme antimikroobikumiresistentsuse vastu võitlemiseks (2016/C 269/05).

kättesaadavus kõigis liikmesriikides, lähtudes konkreetse riigi ravivajadustest. Samuti peaksid Euroopa Liidu meetmed toetama ravimite **taskukohasust ja hinnakujunduse läbipaistvust**.

Eesti prioriteet on luua Euroopa Liidu tasandil tingimused **personaalmehitsiini rakenduste** arendamiseks ja laiendamiseks kasutuselevõtuks **tervishoius**. Laiendada tuleb **terviseandmete piiriülese vahetamise võimalusi ning parandada juurdepääsu elektroonilistele terviseandmetele teaduse ja innovatsiooni eesmärgil**. Selle eelduseks on õigusruumi, taristu, andmete ühilduvuse ja koosvõime standardite arendamine ja ühtlustamine. Euroopa Liidu terviseandmete piiriülese vahetuse tagamiseks on vaja ajakohastada ning ühildada olemasolevad infrastruktuurid. Euroopa Liidu tasandi võimete kasv suurendab ka Eesti ettevõtete võimalusi oma IT-lahendusi ekspordida.

Toetame Euroopa Liidu poliitikavaldkondades ja algatustes läbivalt **kultuurilise ja keelilise mitmekesisuse, loomingu- ja meediavabaduse põhimõtet**. On oluline, et Euroopa Liidu tasandi koostöö ja programmid kultuuri- ning spordivaldkonnas panustaksid jätkuvalt **sidusa ühiskonna kujundamisse**, näiteks publiku arendamise ja **kultuurile ligipääsu tagamise kaudu**, sh digitaalsete vahendite ja digipädevuste arendamise abil. **Kultuuri- ja loomevaldkonnas** tuleb suurendada ettevõtlus- ja juhtimissuutlikkust, võimaldada rahvusvahelistumist, edendada sektori ekspordivõimalusi ning võimaldada **piiriülest koostööd ja mobiilsust**. Toetame igakülgset koostööd Euroopa Liidu tasandil Euroopa rikkaliku vaimse ja materiaalse **kultuuripärandi, sh kultuuriväärtusliku keskkonna ning eriilmeliste piirkondlike kultuuriruumide arendamiseks ja säilitamiseks**. Et toetada ühiskonna sidusust ning tugevdada noorte sidet kogukonnaga, on **Euroopa Liidu noortestrategia**⁸ elluviimisel oluline soodustada noorsootöö valdkonna süsteemset arengut. **Spordivaldkonnas** on Eesti prioriteediks Euroopa Liidu tasandi fookus liikumisharrastuse edendamisele kogu elutsükli vältel ning Euroopa Liidu tasandi koostöö keelatud ainete kasutamise, spordivõistlustega manipuleerimise ja teiste spordi ausust ohustavate piiriüleste probleemide vastu võitlemisel nii tipp- kui ka harrastusspordis.

Euroopa huvide ja väärtuste edendamine maailmas

Üha muutuvamas maailmas on kasvanud **Euroopa Liidu roll multilateraalse ja reeglitel põhineva korra hoidjana, mis võimaldab koostöös ühiseid eesmärke saavutada**. Euroopa Liit peab senisest rohkem kasutama oma mõjujõudu põhiväärtuste eest seismisel ja Euroopa majandus- ja julgeolekuhuvide teostamisel. Eesti lähtub neist põhimõtetest ka **ÜRO Julgeolekunõukogus mitteamalalise liikmena 2020-2021**.

Euroopa Liidu ühises välis- ja julgeolekupoliitikas on oluline hoida Euroopa Liidu ühtsust ning panustada Euroopa Liidu mõjukuse kasvu ning demokraatia, ühiste väärtuste ja julgeoleku edendamisse eelkõige Euroopa Liidu vahetus naabruses, aga ka maailmas laiemalt. Eesti eesmärgiks on **Euroopa Liidu välispoliitiliste otsuste kestlikkus, ühtsus ja konsensuslikkus**. Peame tähtsaks **transatlantilise ühtsuse** hoidmist ning Euroopa Liidu - USA koostöö edendamist rahvusvahelistes suhetes. Eesti huvides on **Ühendkuningriigi** Euroopa Liidust lahkumise järel lähedase suhte ja mitmekülgse välis-, julgeoleku- ja kaitsealase koostöö sujuv jätkamine ja vajalike kokkulepete sõlmimine. Euroopa Liit peab olema **Venemaa-poliitikas**

⁸Euroopa Liidu Nõukogu resolutsioon noortevaldkonnas tehtava Euroopa koostöö raamistiku kohta: Euroopa Liidu noortestrategia 2019–2027 (2018/C 456/01).

ühtne ja järjekindel, et kindlustada Euroopa julgeolekut ja selle aluspõhimõtteid Venemaa agressiivse käitumise vastu.

Euroopa Liidu naabruspoliitika ja selle edendamine kõigis poliitikavaldkondades tugevdab Eesti ja Euroopa julgeolekut. Naabruspoliitika riikides peame oluliseks tähelepanu pööramist demokraatia ja õigusriigi põhimõtete rakendamisele, kerksuse suurendamisele, strateegilisele kommunikatsioonile, küberturvalisusele, digitaalsete lahenduste ning e-valitsemise arendamisele. Toetame **idapartnerite** poliitilist ja majanduslikku integratsiooni Euroopa Liiduga, sh neile Euroopa perspektiivi andmist. Kahepoolsete partnerluste kõrval on tähtis ka kõiki idapartnereid hõlmavat poliitikat edasi arendada. Jätkame solidaarselt, lähtudes oma võimetest, panustamist **lõunanaabrusriikide** toetamisse, mis võimaldaks nende liikumist stabiliseerimise ja arengu kursil.

Peame oluliseks **Euroopa Liidu laienemispoliitika** jätkumist aluslepingutes sätestatud tingimuste kohaselt. Vajalikud eeltingimused täitnud kandidaatriigid peavad saama võimaluse alustada ühinemisläbirääkimisi. See tagab Euroopa Liidu usaldusväarsuse laienemispoliitikas ja kindlustab Euroopa julgeolekut. Laienemispoliitika riikides tuleb Eesti hinnangul toetada õigusriigi ja demokraatlike institutsioonide kinnistumist ning majanduse ja konkurentsivõime arengut, et kindlustada piirkonna stabiilne areng. Riikidele, kes edenevad lõimumisprotsessis, tuleb tagada keskpikas perspektiivis ligipääs neljale Euroopa Liidu põhivabadusele.

Euroopa Liit peab jääma väliskaubanduspoliitika eestvedajaks nii multilateraalselt kui ka kahepoolset, kaitsma ja toetama WTO reeglitel põhinevat väliskaubanduspoliitikat ning soodustama **avatud, vaba ja õiglase väliskaubanduse** jätkumist. Eesti huvides on tagada kaubandussuhetes avatud turg ja võrdsed konkurentsitingimused.

Kaubanduslääbirääkimisi tuleb aktiivselt jätkata kõigi oluliste Euroopa Liidu globaalsete majanduspartneritega. Eesti erilise tähelepanu all on läbirääkimised nende kaubanduspartneritega, kus on **Eesti ettevõtjate kaubandushuvid ja -võimed**. Toetada tuleb suurema lisandväärtusega ekspordi nii Eestist kui ka Euroopa Liidust ja kasutada selleks enam Euroopa Liidu esinduste tuge kolmandates riikides.

Et **suurendada** Eesti **toiduettevõtjate ekspordivõimet** kolmandatesse riikidesse, tuleb **Euroopa Liidu vabakaubanduslepingute sõlmimisel** võtta senisest konkreetsem ja harmoneeritum lähenemine põllumajandusküsimustes (eelkõige sanitaar- ja fütosanitaarnõuete peatüki sõnastamisel), et tagada kolmanda riigi turu avanemine kogu Euroopa Liidule ühel ajal ning välistada liikmesriikide ebavõrdne kohtlemine. Säilitada tuleb Euroopa Liidu kui maailma suurima toidukaupade eksportija positsioon. Uute turgude avamisele lisaks on oluline Euroopa Liidu aktiivne roll Euroopa toidukaupade tutvustamisel ja reklaamimisel.

Euroopa Liidu globaalset konkurentsivõimet suurendavate meetmete puhul on tarvis jälgida, et **ei tekiks turgude sulgumist ja soovimatut proteksionismi**. Riigihangete turul toetame lahendusi, mis aitavad saavutada kolmandate riikide turgude avatust ning läbipaistvust ega too kaasa **riigihangete** märgatavat kallinemist ega liigset lisakoormust hanke osalistele.

Suurima üleilmse arengukoostöö doonorina peab Euroopa Liit jätkuvalt kaasa aitama kestliku arengu eesmärkide saavutamisele. Eesti erihuvideks on naabrusriikide arengu toetamine ning digitaalsete lahenduste edendamine arengukoostöös. Kasvavalt tuleb tähelepanu pöörata partnerlusele Aafrika riikidega, kliimatemaatikale ning rände algpõhjustega tegelemisele.

Euroopa Liidu ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika edendamisel tuleb keskenduda **liikmesriikide kaitsevõime parandamisele** transatlantilisi liitlasi ning teisi võimelisi ja meiega samu väärtusi jagavaid riike kaasaval moel. Eestile on strateegiliselt tähtis **Euroopa Liidu ja NATO ühtsus ja teineteist täiendav koostöö**. See eeldab kaitsekulutuste suurendamist kokkulepitud tasemeni ja oma kaitsevõime parandamist Euroopa Liidu algatuste rakendamise kaudu. Peame vajalikuks kaasata Euroopa Liidu kaitsealgaatustesse Euroopa julgeolekusse panustavaid ja Euroopa Liitu mittekuuluvad Eestile olulisi **strateegilisi partnereid**. Eesti toetab Euroopa Liidu **kriisireguleerimisoperatsioonide** elluviimist, jätkab neisse panustamist ning peab oluliseks **kiirreageerimisevõime** parandamist Euroopa Liidu lahingugruppide suurema ühisrahastamise kaudu. Missioonide ja tsiviil-sõjalise koostöö paremaks koordineerimiseks tuleb arendada Euroopa Liidu **sõjalist juhtimisvõimet**, mis vastaks Euroopa Liidu tegelikele vajadustele ega dubleeriks NATOt. Samuti tuleb suurendada Eesti valmisolekut panustada Euroopa Liidu tsiviilmissioonide ettevalmistamisse ja mehitamisse. **Sõjalise mobiilsuse parandamiseks** peab Euroopa Liit investeerima kahese kasutusega transporditaristu arendamisse ning toetama piiriületusprotseduuride lihtsustamist ja kiirendamist.

Euroopa Liidu kaitsetööstuse innovatsiooni- ja konkurentsivõime parandamiseks on oluline toetada kaitsealaseid teadusuuringuid, tehnoloogilist võimearendust ja tulevikutehnoloogiatele suunatud koostööprojekte. Samuti tuleb soodustada väike- ja keskmise suurusega ettevõtete piiriülest koostööd. **Tehisintellekti** arendamine kaitsevaldkonnas peab lähtuma rahvusvahelisest õigusest, andmekaitsest ja küberturvalisusest ning vältima ülereguleerimist. Toetame Euroopa Liidu tegevusi **küberjulgeoleku** tsiviilvaldkonna edendamisel ning Euroopa Liidu abi liikmesriikide küberkaitsevõime arendamisel.